

Referat fra fagmøtet om Idrett og Friluftsliv 11. februar 2010

Sted: Klima- og forurensningsdirektoratet (Strømsveien 96, Oslo)

Møteramme: 0900-1200

Deltagere:

Agnes Brudvik Engeset	Vestlandsforskning (via videooverføring)
Carlo Aall	Vestlandsforskning (via videooverføring)
Anette Braathen	FriFO
Øystein Dahle	FriFO
Lise-Berith Lian	Friluftsrådernes Landsforbund
Halvor Wøien	Hvit vinter
Elisabeth Sæthre	DN
Oddvin Lund	DNT
Elisabeth Longva	Klimatilpassingssekretariatet DSB
Linda Dalen	NOU Klimatilpassing
Maria K. Lyngstad	Sekretariatet

1: Sammenfattede forslag til tiltak

- Fokusere på at tilpasninger må sees i sammenheng med utslippsreduksjoner – tilpassing må skje uten økt klimagassutslipp
- Fokusere på at egne og andres tilpassingstiltak/utslippsreducerende tiltak ikke skader naturen og mulighet for friluftsliv
- Satse på tiltak som fremmer en bærekraftig klimatilpassing av friluftslivet (spesielt nærmiljøsatsinger og grønne korridorer m.m.)
- Utløse midler til aktører som går foran og setter i gang tiltak. Sette krav til tilskuddsordningene.
- Sette i verk fysisk tilrettelegging og vedlikehold for å motvirke erosjon, og utnytte muligheter for friluftsliv i nærmiljøet

2: Kortfattet oppsummering av presentasjonene i møtet:

Linda Dalen åpnet møtet. Presenterte NOU arbeidet og hensikten med fagmøtet.

Klimatilpassingsutvalget legger vekt på å ha åpen og involverende prosess og dialogen med ulike aktører gjennom fagmøter er en del av dette.

2.1 Innspill fra Vestlandsforskning v/Carlo Aall - Mulige virkninger av klimaendringer på norsk friluftsliv

Peker på behov for en todelt typologi når man ønsker å studere klimasårbarhet. Man må ta hensyn til både endringer i natur og samfunn dersom man ønsker å få et bilde av den samlede sårbarheten for klimaendringene.

Tilnærming til temaet:

- Fremtidig klima rammer et endret samfunn
- Endringer i samfunnet kan være vel så viktig som klimaendringer for i å bestemme art og omfang av klimakonsekvensene
- Konsekvensene av klimaendringene i utlandet kan bli vel så dramatiske for Norge som konsekvenser av klimaendringer i Norge

- Konsekvenser av klimatilpasning – ikke minst i form av økte klimagassutslipp – kan bli vel så alvorlige som klimaeffektene
- Samspill med andre miljøendringer kan forsterke negative konsekvenser av klimaendringer

Klimasårbarhet og klimatilpasning er et ikke -tema i forskning, forvaltning og samfunnsdebatt om *friluftsliv*. Derimot er det en omfattende internasjonal diskurs om klimasårbarhet og klimatilpasning i *reiselivet*. Et av hovedpoengene er at næringene kan ha store omstillingsbehov og dermed høy sårbarhet, mens turistene har stor omstillingsevne og derfor lav sårbarhet. Likevel er det liten oppmerksomhet omkring klimasårbarhet og klimatilpasning i den norske reiselivsdebatten.

Blant de som engasjerer seg i reiselivets klimadebatt er det mye diskutert hvorvidt redusert snøsikkerhet i Norge kan gi dårligere vilkår for norsk turisme. Så godt som samtlige norske alpinanlegg av noe størrelse og enkelte langrennsanlegg har nå kunstsneøproduksjon. Det foregår også diskusjoner omkring bygging av skituneller (slik det er gjort i Sverige). Vi finner også tilfeller av relokalisering av enkelte vintersportsanlegg (eks. fra Voss til Myrkdalen) for å komme til mer snøsikre områder. Tilpasningsevnen blant tilbyderne er med andre ord større enn man fryktet. Samtidig tyder intervju av representanter for norske skiheiser på at dette gjøres for å øke fortjenesten (sesongforlengelse) gitt dagens klima, ikke ut fra tanker omkring tilpasning til framtidige klimaendringer. Representanter for Norges skiforbund sier på den annen side at har de installert kunstsneøanlegg for langrennsanlegg nær store byer for å sikre at barn også i framtiden skal få mulighet til å lære seg å gå på ski.

Hva slags endringer skjer det så i friluftslivet? Den generelle trenden er et friluftsliv i retningen av mer kommersialisering og mobilitet. Vi ser nye eierformer med bla time-share og multinasjonale fritidseierselskap, hyttene blir større, vi har fått store multi-anlegg fritidsbyer og generelt høyere standard på overnatting. Friluftslivet erobrer også nye områder, på kysten og på fjellet. Oslofjorden og Sørlandet er ”fullt”, og utbyggingen trekker nå ”nordover” langs kysten. Samtidig gjør raskere og større båter tidligere urørte områder mer tilgjengelige. På fjellet har vi fått en relokalisering innen tradisjonelle områder, som i Voss, og helt nye områder tas i bruk, som for eksempel Gaustatoppen. Toppturbølgen befolker tidligere lite brukte fjellområder om vinteren og etterspørsel etter urørt natur og endret forvaltningspraksis øker bruken av nasjonalparker. Vi har også fått en sterk økning av hytter i utlandet og økning av tematurer med friluftslivsinnretning har bidratt til ”flyksplosjonen” i fritidssammenheng.

Økt mobilitet preger friluftaktivitetene, og de har blitt mer kommersialiserte. Omfanget av klær og utstyr har økt dramatisk. Aktivitetene har også blitt mer spesialiserte og risikopregede. Også nye aktører preger friluftslivet. Det er en økende andel eldre som utøver friluftsliv, og nye landsmenn kan ha helt andre interesser når det gjelder type og omfang av friluftslivsaktiviteter. Det viser seg også at både nye og tradisjonelle brukergrupper viser et noe redusert ferdighetsnivå, og vi har fått en økende grad av kommersielle aktører som veileder og fører folk inn i naturen.

Norsk ”snøbasert” reiselivsnæring kan synes å ha stor tilpasningsevne gjennom å:

- Endre praksis innen eksisterende tilbud (eks snøkanoner i skibakker)
- Endre lokalisering av tilbud (eks flytte skianlegg til mer snøsikre områder)
- Endre tilbud (eks fra breføring til guidet seglbåttur på fjorden)

- Stor kreativitet og (viktigst?) god kapitaltilgang

Dette er allikevel kanskje vel så mye tilpasning til ønske om høyere fortjeneste som planlagt klimatilpasning.

Når det gjelder friluftslivsutøvere er det liten kunnskap om hvorvidt endret praksis kan knyttes til klima; men praksis er i alle fall under stor endring – omstillingsevnen er stor. Noen former for endret praksis kan gjøre friluftslivet mer sårbart for klimaendringer i form av mer ekstremvær (kombinasjonen av mer risikopregede aktiviteter, mer risikopregede områder og dårligere ferdigheter).

Klimaendringer kan forsterke pågående endring i den friluftrelaterte delen av reiselivet og den øvrige delen av friluftslivet i retning av økte klimagassutslipp og andre former for miljøbelastning, for eksempel gjennom økt mobilitet, økt utstørsbruk og økt arealforbruk. Alt dette vel og merke gitt at økonomien i vestlige land ikke blir utsatt for en langvarig svekking og/eller at vi får en vesentlig tøffere klimapolitikk som slår ut også ifht privat forbruk.

Det er kanskje ikke klimaendringen, men klimatilpasningen som er det største problemet. Øker sårbarheten for klimaendringer gjennom å øke energiforbruket, arealforbruket og utstørsforbruket.

2.2 Innspill fra Hvit vinter v/Halvor Wøien: Skiidrettens tilpasning til klimaendring

”Hvit vinter” er et samarbeidsprosjekt mellom Skiforeningen, Norges skiforbund og Norges skiskytterforbund.

Klimaendringene vil føre til reduksjon i antall dager med snødekke. De største reduksjonene kommer kystnært der det er tettest befolket. Dette vil bidra til at skimulighetene for folk flest vil bli redusert og man må reise lenger for å kunne gå på ski. Tilpasning til klimaendring kan øke klimagassutslippene gjennom økt transportlengde, snøproduksjon og økt energiforbruk. En viktig problemstilling blir derfor: Hvordan få tilpasning uten å øke klimagassutslipp?

Klimaendringene gir utfordringer for skisporten gjennom kortere vintre og mindre snø. Tilpasning er bare delvis ivaretatt, og er dessuten en klimautfordring. Norge uten vinter er et helt annet Norge enn i dag og skiaktivitet er viktig som kulturbærer og helsebringende aktivitet. Mindre snø og kortere vintre vil også være kritisk for skibransjen/destinasjoner. Aktuelle tiltak som kan bøte på dette er snøproduksjon og bedre tilrettelegging i befolkningstette områder.

Ski-Norge på alle nivåer jobber med tilpasning. Alt fra klubbnivå opp til forbundsnivå, men aktivitetene er ofte ad hoc-pregede. Gjennom ”Hvit vinter” ønsker skiidretten å bidra til mer systematisk arbeid på området.

Drivkraften for tilpasning er opplevde behov. Men vi har behov for kunnskap om temperatur og nedbørsendrings mulige konsekvenser for skisport i framtiden. Dette er viktig for å kunne vurdere lokalisering av anlegg for framtiden. Man er imidlertid i ferd med å ta innover seg utfordringene, sakte men sikkert, og man ser en positiv tendens til at dette opptar skiklubbene.

Kunstsnow som tilpasning: Kunstsnow tåler lange perioder med mildt vær, det tåler bedre slitasje enn natursnow og snowunderlaget kan sikres gjennom hele skisesongen ved ny produsert snow eller fra lager. Snowproduksjon er et gode fordi det muliggjør skigåing i nærområdet, og dette er viktig for rekruttering, rekreasjon, konkurranser og det kan demme opp for bilkjøring. Det

er imidlertid viktig at snøproduksjon ikke skal øke klimagassutslipp. Det må baseres på fornybar energi og ny energibesparende teknologi.

2.3 Innlegg fra Friluftsrådernes landsforbund (FL) v/Lise-Berith Lian

Friluftsrådernes landsforbund er et landsomfattende samarbeidsorgan for interkommunale friluftsråd. Hovedoppgaven er å arbeide for styrking av det allmenne friluftslivet gjennom egne tiltak og ved å støtte arbeidet til tilsluttede friluftsråd. Det finnes 20 interkommunale friluftsråd i Norge. FL er samarbeids- og serviceorgan for de interkommunale friluftsrådene, og har 3 ansatte.

Diskusjonene rundt sårbarhet knyttet til klimaendringene er drøftet sammen med friluftsrådene, men per i dag er det opp til hvert enkelt friluftsråd og følge opp/igansette eventuelle tiltak. Klimarelaterte utfordringer er temperatur, nedbør, flom, snø og havnivå. Man ivaretar dagens klima gjennom tilrettelegging og vedlikehold ved nedbør, flom og storm, og klimaendringene vil gi økte kostnader til tilrettelegging og vedlikehold.

Temperaturøkning vil føre til endring i mønsteret av friluftaktiviteter for eksempel vil vi få økt badesesong, økt barmarksesong og redusert skisesong. Mer flom og ekstremvær vil gi økt slitasje og erosjon på turveier noe som vil gi økte kostnader ved tilrettelegging og drift. Vi vil få økt vindfelling av trær og det vil være behov for tilretteleggingstiltak langs kysten (utsatte brygger etc.). Vi vil få økt forekomst av, mer erosjon og tilgrising av strender fra havbåren søppel (for eksempel på Jæren). Stigende havnivå vil kunne føre til utvasking og reduserte arealer, og vi kan få offentlige, og friluftsområder kan bli satt under vann. Tilretteleggingstiltak må være mer robuste for å møte klimaendringene.

Drivkrefter for klimatilpasning er opplevde behov. Økte utgifter til Offentlige friluftsområder har per i dag et etterslep på vedlikehold følges imidlertid ikke opp.. Det er lettere å få penger til tilrettelegging enn til drift. Ytterligere skader kan forverre denne situasjonen. Politisk sak for FL.

2.4 Innlegg fra Direktoratet for naturforvaltning v/ Elisabeth Sæthre: Friluftsliv og klima

Viktigste tilpasning er tiltak som kan bidra til å forhindre ytterligere klimaendringer. Viktige svar er Grønn transport, friluftsliv fra dørstokken og idrett fra dørstokken.

Det burde være flere sammenhengende sykkelveier, av bedre standard, som brøytes om vinteren. Gang- og sykkelveier bør være snarveier - og gi naturopplevelser. Og de bør gå gjennom så attraktive naturområder at turen til og fra jobb kan kalles friluftsliv. Fritidsreiser står for en stor andel av bilbruken. Hvordan skal vi bidra til mindre klimagassutslipp?

Gjennom å satse på grønn transport og friluftsliv i nærmiljøet. Kjøpe areal og tilrettelegge. Innrettet mot det nærmeste miljøet. Dette vil bidra til at flere vil gå, sykle og være aktive i nærmiljøet, noe som igjen vil bidra til mindre bilkjøring og mindre utslipp. Miljøperspektivet for øvrig vil gi mindre bilbruk gir mindre støy, støv og annen forurensning. Fysisk aktivitet, nærmiljøet for alle utjevner også sosial ulikhet, det blir mindre støy og forurensning og dette er bra i et helseperspektiv. Hovedbudskap: sats på friluftsliv i nærmiljøet.

Andre utfordringer: Mindre snø gir økt transport til snøen. Vi får press på destinasjoner og utbygging av høyfjellet. Vil snøproduksjon i nærmiljøet ha effekt? Mer nedbør vil føre til mer skred og erosjon. Dette vil kreve forsterket fysisk tilrettelegging, trase og materialvalg, økt behov for vedlikehold og drenering. Flom og havstigning vil føre til at friluftsområder ved kysten, vann, vassdrag vil bli berørt.

At klimaet blir varmere - (og tørrere) vil blant annet kunne føre til press på badeplasser på Østlandet, gjengroing av fjell og kulturlandskap samt at opplevelseskvaliteten endres når naturen endres. Vi vil kunne få mer flått, hoggorm og stillehavsøsters og endret artssammensetning.

Det er imidlertid et stort kunnskapsbehov når det gjelder:

- Transportmønstre
- Motivasjon og barrierer for å gå, sykle og drive friluftsliv i nærmiljøet
- Effekten av satsing på gang- og sykkelveier – hvor mange flere går/sykler?
- Effekten av satsing på friluftsliv i nærmiljøet for øvrig – brukes nærmiljøet mer?
- Effekten av forbindelseslinjer til marka
- Handlingsmønstre i befolkningen – hvordan foregår tilpasningen i praksis
- Effekter av forsterket og endret tilrettelegging – hvordan påvirker det bruken?

2.5 Innlegg fra Den Norske Turistforening (DNT) Oddvin Lund

To hovedbudskap:

1. Klimaargumentasjon benyttes for å gjøre inngrep i Norsk natur. Dette er et paradoks. Man går løs på naturen for å redde klimaet, for eksempel gjennom å etablere vindkraftanlegg. Vi har imidlertid behov for å passe på naturen, blant annet for å beholde naturens robusthet mot klimaendringer.

2. Klimavennlig fritid. DNT ønsker å formidle at de har et tilbud som inviterer til klimavennlig fritid. Det er et potensial for å øke klimavennlig fritid gjennom fellesanlegg, fellesruter. DNT er inne i en prosess med klimarelatert arbeid. Planlegger klimaverksted på landsmøtet 2010. DNT har blant annet innført sertifisering i egen organisasjon, for å sikre klimavennlighet. Friluftsliv vil alltid være tilpasningsdyktig, eksempel: Kan vi ikke gå på ski, kan vi gå på skøyter.

Mulighetene for klimavennlig fritid bør utnyttes mest mulig: Fellesanlegg, hytter, infrastrukturen i rutenettet, fellesturer, nærområdesatsing. Fjellområdene har vært i fokus, men nå er aktivitetsøkningen størst i befolkningstette og kystnære strøk.

DNT vedtar veivalgsdokumenter hvert 4. år. Klima blir tema der i sterkere grad enn tidligere. Diskusjon pågår om foreningene skal konsentrere seg om de praktiske tilpasningene (broer, rasfare osv.) og i hvilken grad vi skal delta bredere i klimadebatten.

Øystein Dahle, Frifo:

Peker på at grunnlaget for diskusjonen i dette møtet er totalt utilstrekkelig. Utfordringene er større enn noen gang. Vi har allerede brukt en av de 2 gradene vi er tildelt før det blir dramatisk. Vi kommer ikke til å bråstoppe på to grader. Det hele dreier seg om hvorvidt vi kan ha liv på kloden om 25 år. Skal man drøfte friluftsliv må man se det inn i et helt nytt bilde. Vi kan ikke opprettholde olje- og gass virksomheten. Vi må sette en grense ved 2 grader, vi kan ikke overstige den. Da vet vi ikke hvordan det går. Dette er dramatisk. Vi klarer ikke engang å lage slike scenarioer.

Klodens økologiske kapasitet er brukt opp for 20 år siden. Vi trenger 3-5 kloder. Det er økonomien som er problemet, vi må redusere arbeidslivet. Dette er en problemstilling uten sidestykke, og vi vet ikke nok. Det kommer til å bli dramatiske endringer. Viktigste budskap:

vi kommer til å få veldig god tid til å gå på tur. Vi må ned til en tiendedel av vårt forbruk. Dette perspektivet må med i NOUen. Må si at 2 grader er grensen.

3: Oppsummering av diskusjonen etter innledningene

Oppsummeringen er disponert i tråd med overskriftene i spørsmålslisten som ble sendt ut i forkant av møtet, bortsett fra aktørenes arbeid med klimatilpasning i dag som er disponert under det enkelte innlegg.

3.1 Sårbarhet

Norge uten snø, vinter og ski er et helt annet Norge og det er dramatisk.

Snøproduksjon i befolkningstette områder, snøtunneler er for dyrt.

Ser allerede økte kostnader for tilrettelegging og vedlikehold (økt dimensjonering av drenering på turveier ol)

Har vært lite snakk om hva som vil skje med de offentlige friluftsområdene. Særlig strandsoner, utvasking av strender, reduserte arealer. Vet altfor lite om dette. Vet ikke om områdene lenger vil være attraktive som friluftsområder.

FL har fått melding fra friluftsrådene på Sørvestlandet og vestlandet om store skader på offentlige friområder, større i dag etter stormer og store nedbøremengder. Dette gjør at vedlikeholdet må intensiveres. Økt fokus på universell utforming legger også press på vedlikeholdet og tilrettelegging.

Endret artssammensetning kan gi påvirkning på høstingsaktiviteter.

Fare for liv og helse: ekstremvær innen båtiddrett (kajak o.l.). Værkunnskaper på nedadgående i befolkningen.

Ferdsel i bratt terreng med og uten ski er blitt mer populært, øker risikoen særlig i sammenheng med mer ustabile værforhold.

3.2 Drivkrefter for klimatilpasning

Opplevd behov for klimatilpasning i skibransjen og blant skiløpere.

Også opplevde behov i friluftsansisasjonene.

3.3. Klimatilpasning i relasjon til andre politikkområder

Skiløpere tilpasser seg på en energikrevende måte. Hovedmål for Hvit Vinter å finne tilpasninger som ikke øker klimagassutslippene.

Pumpene som henter vann inn i kunstsnøkanonene er det som er mest energikrevende i kunstsnøproduksjonen. Produksjon ved naturlige vannfall kan redusere den energibruken betraktelig.

Den viktigste tilpasningen til klimaendringer er tiltak som hindre ytterligere klimaendringer. I Sverige finnes det eksempler på skiløyper belagt med bark der man kan gå på ski nærmest bare på rim.

Fokus på mer robust tilrettelegging av friluftsområder.

Tilpasning til klimaendringer: friluftslivet vil være tilpasningsdyktig. Vi har allerede mistet desember som skimåned. Også i år. Det vi i dag kaller gode skivintre begynner sent. Hatt mer fokus på skøyting, særlig i starten av sesongene (hockey, dans, turskøyting)

Relasjon: tungt å få forståelse for kobling til naturvern og klimaargumentasjon.
Kraftutbyggingen fortsetter.

Innspill til arbeidet: problemstillingen er mer dramatisk enn vi er i stand til å se. Vi har ventet for lenge allerede. Dimensjonene må illustreres i NOUen hvis ikke blir den bare en i rekken. Må opprettholde 2-gradersmålet. Flyktningestrømmer er trusselen.

Sammenheng mellom klimagassutslipp og klimatilpasning disse skal og må ses i sammenheng.

Ropet om effektivisering for å få ned forbruket utsetter bare problemet hvis det fortsatt er underliggende at alle skal ha mer hele tiden. Når vi da treffer veggen har vi ikke en gang effektivisering å falle tilbake på.